

logovizuelna nonsenzualnost čarobnih laži

Sava Damjanov: KOLAČI, OBMANE, NONSENSI, Filip Višnjić, Beograd, 1989.

nenad šapovanja

«... priča je mrtva draga, forma neverna ljubav: sve ostalo je suviše nemo; ostaje samo jezik, umetnost koja je jezik, jezik koji je jezik: tekst kao da čuti, bezglasni govor teksta. Asemantički.»

S Damjanov: Kolači, Obmane, Nonsensi

Pišući o drugoj knjizi *Save Damjanova Kolači, Obmane, Nonsensi*, prikazivač može samo požaliti što kritičkom diskursu ipak nisu primereni svi oni fakto-fiktivni nonsensi koji u navedenom delu zatvaraju okvir tekstualne smislenosti. Samim tim, sameravanje kritičkog teksta sa svojim uzročnikom ne može biti u potpunosti verodostojno. A u suprotnom slučaju išlo bi upravo na štetu kritike. No, šta je tu je, Kolači, Obmane, Nonsensi su, i tako, kritični po sebi, jednako kao i za sebe. Radi se o drugom delu svojevrsnog Damjanovljevog Puta Inicijacije, odnosno o drugom, okušavanju u stvarnosti sintagme — čarobna laž, tj. u tekstu kao glavnom (i jedinom mogućem) junaku samoga sebe, tekstu koji je sebi potčinio sve, banalnu stvarnost i kosmički tragizam nepostojanja. Različite prozne perspektive ezoterije kojima autor proferira u svoje obe knjige (*Istraživanje savršenstva*, 1983.; *Kolači, Obmane, Nonsensi*, 1989.) lako mogu biti predmetom usporodbe, no, bez ozbilja na formalne različitosti druga knjiga jeste dosledan nastavak prve. *Kolači, Obmane, Nonsensi* su, pre svega, vesela knjiga, knjiga samozaborava koji je okružen korpusom autopoetičkih odrednica. U njima se ponavljaju sumnjičenja Smisla, Forme i Teksta, kao i pitanja kuda, zapravo, vodi spisateljska igra ogoļjena do svoje ontološke suštine, što je, u potpunom skladu sa autorovim poetičkim načelom da je priča savršen samozaborav («između iluzije Nečeg i postojanja Ničeg, ušunaj se tiho, ušunaj se u »priču...«), koje, opet, biva osporavano na stazama osvećenja kojima se kreće svaki relevantan tekst. Naravno, i druga knjiga, poput predhodnice joj, traži drugačijeg čitaoca. Čitaoca koji svoju intencionalizaciju nalazi u asocijativnim fragmentima, u nužnoj nepravilnosti.

Kao što se iz samog imena da naslutiti, *Kolači, Obmane, Nonsensi* su sklopjeni iz tri celine — Kolača (Savršenstvo ispitivanja), Obmana (Njumeštvo kvasodnevne serpiflaže) i Nonsensa (Mala enciklopedija književnih pojmova), čija sadržina se isprepliće (takode) u skladu sa spisateljsko-kulinarskim načelom da stvarnosni nonsensi i obmane egzistencije mogu biti odlična smesa za kolač-tekst. Salu na stranu, ali objašnjavati naslov ove tekstualne tvorevine, koja namerno izokreće smislenost simbola i značenja poigravajući se sa onim što bi se (na tren, kao i uvek) moglo učiniti intencijom poetike, krajnje je nesvrshodno. Najgrublje, radi se samo o tri moguća formalna sloja iz kojih je komponovan ovaj roman. A on se razvija kroz mnoštvo manjih celina koje uokviruju različiti postupci tekstualizacije. Priče u njemu su organizovane na principima oslobodenosti teksta koji ih čini (za razliku od kontrolisanog, hermetizovanog u eshatološkom, eksperimenta u *Istraživanju savršenstva*). Kroz njih Damjanov stalno traži nove i nove mogućnosti tekstualne dekonstrukcije i jezičke desamentizacije. On retko polazi od zadatih premisa, češće ih izmišlja. Iz temeljne dekonstrukcije sveta pokušava istrgnuti ono što se skriva u tom sklopu. Mogućnosti jezika traži i proširuje svojevrsnom »vokovizuelnom salatom«. Osnovni postupak koji koristi jeste parodija (podložno joj je sve, od koitusa i srodnih mu radnji do biblijske egzegzeze, od ideoloških

odrednica jednog (sad već, iščezavajućeg) sistema društvenih odnosa do (uvek aktuelnih) kulinarskih recepata, od klišeja i stereotipa svakodnevice, pa do eshatološkog u sopstvenom tekstu, ...) najrazličitijih govornih i značenjskih sistema sa kojima se čitalac može susresti. Zatim, tu su i citat; parafraza; montaža (tehnikom kolača — verbalnog, vizuelnog (treba reći da vizuelni često čini simetričnu semantičku paralelu) — Damjanov, najčešće, verno eksplicira tekst, tako da bi se moglo pomisliti ili ili. Ipak, kolaži su samo (dobar) kroki. Tekst je punoča.); enciklopedičnost oslobodena nužnosti koje nameću kauzalitet i temporalnost; umnogostručnost pripovedačkog subjekta; metakomunikativnost; logično i alogično fragmentiranje reči kroz nesputani jezik adogmatizma i slobodne intuicije («iracionalizacija semantičke strukture teksta», »inverzija logocentrizma tradicionalne proze«); uopšte, dezintegriranost verbalnog materijala; ekstralingvistička ekspresivnost; postmodernistička realizacija fantastike uz inicijaciju erotskim; obilna upotreba oksimoronskih spojeva i sinestezija, ... I imena su, poput atemporalnog (aistoričnog), apostornog i amimetičkog, samo jedna od ludičkih mogućnosti dekonstrukcije (Lojola Gebels Ždanov, Darwin fon Džugašvili plem. Damjanov, Ajnštajn Ilič Mendeljejev, Konfučije Sklj. Penisbuh, Erika de Sad Frojd, Bonaparta Ezenštajn da Vinci, Džojse Luis Kafkes, Gabrijel Visarionovič Hitler, etc. etc.).

Prvi deo knjige (*Savršenstvo istraživanja*) počinje *Objavom duge stvarnosti*, koja, u stvari, predstavlja kopču između *Istraživanja savršenstva i Kolača, Obmana, Nonsensa*. Semantičko obrtanje naslovnog sklopa može sličiti pustoju retorici, ali zapravo, u tim naslovima se kriju suštinske razlike ovih dvaju knjiga. U prvoj je objekat savršenstvo, u drugoj istraživanje. U središtu problematizacije prve nalaze se ontološki fenomeni, u drugoj jezička igra. Oba ova elementa gnosis prve i ludens druge su uokvirena fetišizirajućim erotskim impulsima, koji u svrhe teksta bivaju nemilice eksplatisani. Damjanov kolažom osnovnih premisa prve knjige, u ovom delu druge tvori govor (ili

parodiju, svejedno) svojevrsnog otkrovenja u kome se operiše poslednjim tajnama spoznatljivog. Istovremeno, time nagoveštava i okvir sadržine ostatka teksta, odnosno, sopstvenu samouverenost u okvirima postojećeg, čitaocu prihvatljivog, metafizičkog modela, posle čega igre (jezičke) mogu da počnu. Već u nastavku autor nas upoznaje sa tehnikom prevodenja mitško-žagorijske stvarnosti u stvarnosti slobodnih asocijacija, pri čemu ono o čemu je reč ostaje isto (bolno, večno, isto). Dosezabje *druge* stvarnosti, biva stalnim ciljem, trajnim zadatkom okušavanja reči. Čitaocu se sugerise vedrina ozbiljnog, jer, spoznaja i nespokoj, kad su se već rodili u tekstu (ranijem), sada su samo reči koje daju povoda ludičkoj samozatajnosti. S druge strane, površna nonsensa skriva tragizam šrišla, predstavljajući se kao tekst koji daje važne varljivosti sopstvene sinteze. Uzimajući u obzir činjenicu da suštinska odrednica svakog (ma kog) jednog jeste sinteza, Damjanov u tekst pokušava uvesti nesputani eros, koji, zapravo, jeste. Erotiziranost teksta jeste stalno potvrđivanje *sinteze* (kao moguće sublimacije zarad nemogućnosti ostvarenja *druge*), odnosno, samopotrđivanje dela (autor ga naziva Božanskim Hermafroditom, iako ne treba zaboraviti da ni svako spajanje (a najčešće, na sreću ili žalost, i nije) ne mora nužno biti božanskim delom — sintezom). U tom smislu, sprovodi i literarizaciju jezika koji ne pripada visokoj književnosti (ali čini ravnopravan segment življenja) što je samo jedan od načina zapisa neuhatljivog. Logika teksta prošarana je logikom oslobodenja jezika («jezik je oslobodeni subjekt koji ne izražava ništa osim sebe samog, tj. svetova koji se u njemu radaju, transformišu i brišu»). Prostor i vreme su samo oznake u tekstu koje ga ne podređuju sebi, već obrnuto, one su određene tekstem. Tekst je polje otvoreno za igru. Semantika je uvod, objekat su obrasci mišljenja (različiti pseudogovori — nauke, umetnosti, filozofije, erotike, fantastike, mimetike...) ili, naprosto, amblemi koji nose oznake različitih nanosa književne tradicije. Autor pokušava da sažme ontološka i metafizička iskustva sa iskustvom teksta. On nominuje istovremenost sećanja i zaborava beskrajem. Asocijacije mogu biti lažne, višestruke i nevažne, ali i bitne. Metafiziku obično koristi kao uporište s onu stranu teksta, koje i samo biva podložno beskrajnim varijantama parodiranja. Pogreška je tu tragati za sistemom. Njega nema. Dosljedna duhu antimimetizma Damjanovljeva spisateljska kreativnost čini sve (i formalno to nastojeći) da iskorači iz Teksta, odnosno njegovih, Kolača, Obmana, Nonsensa. To je, naravno, nemoguće (osim u varljivom ironijsko-parodijskom Kontekstu), jer književnost i jeste zbir neuspeha u probijanju ka *druge* stvarnosti, a izuzev odnosa tekst-čitalac, svi ostali međudodnosti samo su nepredvidivost relativnosti (možda bi Damjanov tu još dodao, »NIKO SE NE OBRAČA NIKOM KROZ LAVIRINTE TEKSTA, KROZ REČI I »PRAZNA MESTA...«).

radost neobuzdane igre

Sava Damjanov, »KOLAČI, OBMANE, NONSENSI«, Filip Višnjić, Beograd, 1989

dušica potić

Novu zbirku »kratkih priča« *Save Damjanova* određuju dva pojma — karnevalizacija i postmodernizam. Ključni postupci *Kolača, Obmana, Nonsensa* jesu parodija i humor. Karnevalizacija u Damjanovljevoj varijanti poštuje neke njene tradicionalne momente: različiti oblici humora i parodije, materijalni i telesni vidovi života, groteskne slike, slobodniji govor, ali je sistem koji se demistifikuje sakralnost vlastitog (literarnog) konteksta. Na taj način su dva određujuća poetička momenta knjige u direktnom sukobu, jer postmodernizam upravo na njoj insistira.

Damjanovljeva parodija usmerena je u dva pravca — na sterilnu logičnost predmet-

nog sveta i sterilnu umivenost sveta literature — ali tako da jedan drugoga negiraju i jedan drugoga dovode u pitanje. *Kolači, obmane i nonsensi* mogu se posmatrati kao parodični ekvivalenti *Tela, uma i Duha*. Kao tri dimenzije čovekovog bića, postavljajući su u odnos međusobnog preplitanja i preosmišljavanja, da bi, pri tome, zadržali i samostalne funkcije u strukturi teksta. Telo, simbolisano oblapornošću gastronomskih i erotskih apetita, regenerativno je načelo materije i, kao takvo, sredstvo parcdije. *Fransoa Damjanenko* prevodi druge dve dimenzije na ravan materijalnog, banalizuje ih, desakralizuje, stvara nebrojene mogućnosti parodičnih slika — grotesknih, alo-